

KIRJA-ARVIO

MITÄ POLIISI TEKEE TODELLA?

Dominique Monjardet.
Ce que fait la police:
Sociologie de la force publique.
Editions de la découverte.
Paris 1996.

Sellaiselle kaltaiselleni tutkijalle, jolla ei ole omakohtaista kokemusta poliisialan tutkimuksen harjoituksesta, poliisi vaikuttaa alustavasti tuntemattomalta ja eksotiiselta tarkastelun kohteelta. Poliisialaan tutustuminen tuntui kuitenkin välttämättömältä. Onhan kotilaitoksessani, joka on hallintotiede-oppiaineen kehto maassamme, tuon oppiaineen terävin tutkijakärki suuntautunut juuri poliisialan tutkimukseen. Jo kollegiaalinen kommunikointi edellytti siis itseopiskelua.

Monjardet'n teos soveltuu omaksi johdatukseksi aihepiiriin, koska sen näkökulmalla on selvää poliitista ja yhteiskunnallista luonnetta. Onhan omassa tutkijataustassani selvä politiikan tutkimuksen juonne. Se seikka, että kysymys on ulkomaalaisesta teoksesta, tarjoaa tervettä etäisyyttä aiheeseen. Omat maallikon havainnot kotimaisista olosuhteista eivät siksi pääse aivan helposti dominoimaan arviointia.

Monjardet on tutkijaprofiililtaan omalla tavallaan kiinnostava. Hän toimii Suomen Akatemiaan rinnastuvan CNRS:n tutkijana Ranskassa. Toisaalta hän on myös harjoittanut turvallisuushallintoon suuntautunutta konsultointia – sekä kirjoittanut peitenimellä salapoliisiromaaneja.

Poliisi: valtainstrumentti, palveluorganisaatio ja professionaalinen virkakunta

Monjardet määrittää poliisin kolmikannalla valtainstrumentti – osa julkista palvelutoimintaa – eräs julkisen sektorin virkakunnista. Osittain mutta vain osittain tätä vastaa useassa osissa teosta sovellettu »IOP»-malli poliisista instituutina, organisaationa ja professiona. Tätä osin teoksen käsitteellinen jaotelu voisi olla selkeämpi.

Poliisi osallistuu merkittävällä panoksella sen julkisen pakkovallan käyttöön, jonka monopoli on Max Weberin mukaan valtion määrittelyn olennainen osa. Poliisi on toisaalta aina osa sitä yhteisöä, jossa poliisi toimii: rikollisten kauhu, pikkupoikien ihailun kohde, raskasjalcaisten motoristien huolen aihe sekä uhatun tai ryöstetyn kansalaisen turva. Vallankäytön kannalta Monjardet jakaa poliisia koskevan tarkastelunsa kolmiksi: yhtäällä on kysymys poliisin alistaisuudesta lailliselle ja legitimitiselle kansanvaltaiselle vallankäytölle, toisaalla on kysymys rikollisuuden eli lainrikkomusten tukahduttamisesta ja kolmannella taholla ollaan tekemisissä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon kanssa. Tässä on jälleen kolmijako, jonka kirjoittaja olisi voinut koordinoita paremmin muiden soveltamiensa jaottelujen kanssa.

Poliisi eriytyneine osineen on hallinnollisesti osa julkista hallintoa. Poliisit ovat monissa maissa eräitä tyypillisimmistä julkisen sektorin virkamiehistä. Poliisin toimintaa on luonnehdittava lähinnä julkiseksi palvelutoiminnaksi. Tosin huomattavaa osaa poliisin tehtävistä on vaikea mieltää palvelutehtäviksi ainoakaan suhteessa niiden kohteina oleviin murhaajiin, varkaisiin tai moottorihurjastelijoihin. Poliisilla on kuitenkin myös muita tehtäviä. Niihin lukeutuu yleinen järjestyksen silmäläpito sekä tehtävät erilaisten lupien myöntämisessä.

Myös rikosten tutkinta on ilmeinen poliisilla oleva palvelutehtävä suhteessa rikosten uhreihin. He saavat tätä kautta mahdollisuuden varastetun tavaran takaisin saamiseen tai korvaukseen rikolliselta – tai ainakin siihen hyvitykseen, jota valtiovalan säilyttämä rangaistus rikolliselle merkitsee uhriksi joutuneelle.

Poliisi muodostaa oman ammattikuntansa, jota on luonnehtinut profiiliin vähittäinen nousu subprofessiosta kohden yhä selvemmin akateemisesti kvalifioitua professiostatusta. Ammattikuntaan ei ole helppoa päästä, vaan hakijan on täytettävä tietyt valintakriteerit vaadituista fyysistä ominaisuuksista ja tutkinnoista virkauran riittävään nuhteettomuuteen ja riittävään virkavuosien määrään saakka. Omat kriteerinsä ovat myös ammatin mukaiselle oikealle toiminnalle virkatehtävissä sekä virkaylennyksen saamiselle. Poliisin organisaatiota luonnehtii selkeä käskyvallan hierarkia. Sitä

luonnehtii myös funktionaalinen eriytyneisyys esimerkiksi järjestyks-, rikos- ja suojelupoliisin suuntiin samoin kuin eriytyneisyys »spatialisesti» eli alueellisesti, paikallisesti ja kenties vielä kaupunginosittain ja jopa kortteleittain.

Poliisiammattikunnan ydin ei kuitenkaan ole sen organisaatiossa. Tuo ydin sioittuu sen sijaan siihen osaamiseen, joka poliisilla on. Tämä on myös poliisin autonomian ja vastaavan professionaalisen harkintavallan ydin ja samalla perusta poliisiammattilaisten motivoituneisuudelle tehtäviinsä. Sidonnaisuus orgaaniseen sääntöjen seuraamiseen ei riitä professionaaliin motivaatioksi.

Kyky varautua yllättäviin vaaratilanteisiin, reagoiminen joutuisuus, nopeus ja ennakoivuus, tiedonhankinnan monipuolisuus, kyky kerätä ja hyödyntää moninaista tietoa monipuolisesti sekä ammatin vaatimat inhimillisen vuorovaikutuksen taidot ovat kukin osia poliisin ammattiosaamista. Poliisina toimiminen vaatii myös erilaisia teknisiä taitoja, joista huomattava osa perustuu nykyisin korkeaan teknologiaan.

Esivallan miekan oikea käyttö

Monjardet kiinnittää huomiota siihen, että poliisia määrittävän kolmikannan »valta – palvelu – virkakunta» osiot saattavat joutua keskenään ristiriitaan. Esimerkiksi poliisiammattikunnan toiminta vallan instrumenttina saattaa toisinaan johtaa »mission» korostumiseen siinä määrin, että kansalaisille muodostuu vaikeaksi kokea poliisin toimintaa varsinaiseksi julkiseksi palveluksi. Poliisilla on kuitenkin kansanvaltaisessa maassa imago, joka on sille kallis ja jota sen täytyy varjella.

Historiasta tunnetaan tilanteita, joissa poliisi-instituutioita on käytetty väärin poliittisen tai taloudellisen sorron ja vaijennamisen välikappaleena. Poliisin ja oikeuslaitoksen organisointi eri päättäjien alaisuuteen on kansanvaltaisten valtioiden normaalikäytäntö. Paradoksi on, että siellä, missä poliisia on hankkimmin kutsuttu »kansanpoliisiksi», siellä poliisi on kaikkein vähiten ollut »kansan poliisi». Tunnetuimmassa tapauksessahan kansanpoliisin päätehtävä oli estää kansalaisia täyttämästä hartain toiveensa eli lähteä maasta.

Poliisilla on lukuisia sellaisia tehtäviä, joissa missio on epäselvä ja joissa tulostamattomuus on siksi vaikeaa.

Onhan poliisi huomattavalta osin olemassa estääkseen ennalta, pitääkseen yllä turvallisuuden ilmapii-riä sekä ohjatakseen ja neuvoakseen. Rikosten selvittämisprosentit saati kertyneet sakkomarkat eivät riitä tulostamiseksi. Tarkoituksenaan on sen sijaan, että rikosten määrä laskisi ja että sakottamisen aiheet vähenisivät. Karkean kvantitatiivisen tulostamituksen vaarat ovat poliisin toimintaa ajatellen erityisen ilmeiset.

Vertailuja ja typologioita

Monjardet vertailee suppeasti kahta kansallista poliisijärjestelmää, ranskalaista ja amerikkalaista. Keskeisimmät erot hän havaitsee amerikkalaisen ylimmän poliisijohdon valinnassa vaaleilla, amerikkalaisen poliisin suuremmissa autonomias- ja autonomian edistämässä amerikkalaisessa poliisialan innovatiivisuudessa. Ranskalaista, keskitettyä poliisijärjestelmää hän pitää toimintatavoiltaan varsin kaavamaisena. Tiettyjä viitteitä Monjardet tekee myös anglosaksiseen »community policingiin», alkaen brittiläisestä arkkityypisestä »korttelibobystä», jolla on ollut myös varhaisia amerikkalaisia vastineita.

Monjardet'n tärkein omaperäinen käsitteellinen anti koostuu joukosta »poliisityypologioita». Hän soveltaa sinänsä rinnakkain esiintyviä poliisin konkreettisia lajityyppejä arki-merkitykset rikkoen käsitteellisinä ideaalityypeinä. Nimitykset ovat järjestyspoliisi, rikospoliisi ja turvallisuuspoliisi, mutta siis muussa kuin arkikielestä tutussa merkityksessä. Tämä ei ole sanoman selkeydelle yksinomaan eduksi.

Monjardet'n ideaalityyppien mukaan surullisen kuuluisa Stasi oli järjestyspoliisi tyyppillisimmillään. Se oli erittäin kattava ja dominoiva sekä instituutona, organisaationa että professiona. Sen jäsenistön laajuus,

sen lonkeroiden ulottuvuus sekä sen harjoittaman tiedonkeruun ja rekisteröinnin mittavuus on selvinnyt vasta nyttemmin.

Rikospoliisin ideaalityypin selvimpiä edustajia ovat Monjardet'n mukaan lain ulkorajoja käyvät fiktiiviset sankaripoliisit mallia Dirty Harry ja Colombo. Tällainen poliisi on ideaalityypinä tuskin lainkaan instituutio yhteiskunnassaan, vaan vain organisoitunut profesio tai yksittäinen organisoituneesti toimiva alansa tekniikoissa taitava professionelli. Monjardet katsoo, että rikospoliisin ideaalityypin liittyy luontaisimmin juuri sellaiseen etnisesti lohkoutuneeseen yhteiskuntaan kuin Yhdysvallat. Tuolloin poliisin tehtäväksi jää pahimmassa tapauksessa vain yksilöllisinä sankaritekoina nitistää rikolliset, maksoi miltei mitä maksoi.

Jo järjestyspoliisin ja rikospoliisin ideaalityypeissään Monjardet poikkeaa arkikielessä vakiintuneista merkityssisällöistä. Vieläkin enemmän hän tekee niin turvallisuuspoliisin ideaalityypissään. Sen hän nimittäin yhdistää terveen kansalaisyhteiskunnan malliin. Tällöin poliisi lähtee toiminnassaan tuon yhteiskunnan sisältä, kenties jopa koostuen keskinäistä turvallisuusvastuuta kantavista kansalaisista.

Monjardet yhdistää lopulta kolme ideaalityyppeään. Vastaavasti voimme pohtia, kuinka kategorisoisimme esimerkiksi Suomen ajatellen poliisia maassamme. Järjestyspoliisulottuvuutta tuskin voimme pitää muuta kuin onneksemme varsin heikkona. Eihän poliisi jokaisesta eleestämme mitään piittaa, vaikka menneinä kriisiaikoina tilanne on saattanut olla osin toinen.

Rikospoliisimmeakaan tuskin toimii etnisesti edelleen yhtenäisessä maassamme minkään vahvojen individualistisankareiden varassa. Tuskin tunnemme edes menestyksekkäimpien rikospoliisiemme nimiä.

Samoin on turvallisuuspoliisin maassamme suhteellisen heikko funktio, vaikka poliisin kansalaisläheisyyden kehittäminen voikin nimen omaan tätä funktiota voimistaa. Yhdysvalloissa tavallisia »neighborhood watch» -järjestelyjä, jossa kansalaiset vapaaehtoisesti järjestäytyneinä partioivat asuinalueillaan, ei ole meillä juuri tavattu. Yleensä niitä ei ole edes kaivattu.

Omia ilmiönsä, jota Monjardet ei sellaisenaan käsittele, koostuu Poliisi-TV:n kaltaisista ohjelmista. Niissä viihteen varjolla kansalaisia mobilisoidaan avuksi rikosten selvittämiseen – tai viihdytetään kansalaisia rikostutkinnan varjolla. Kysymys on Monjardet'laiseen turvallisuuspoliisin verrattuna jonkinlaisesta poliittisesta poliisialan massa- ja mediapopulismista.

Kansanvalta poliisitoiminnassa

Monjardet huipentaa teoksensa tarkasteluun, joka koskee poliisin roolia suhteessa turvallisuuden ylläpitoon yhteiskunnassa, joka haluaa pysytellä kansanvaltaisena. Perinteisten kansainvälisten rajojen mureneminen taloudellisen ja poliittisen integraation, blokkipoliittikan purkautumisen sekä kansainvälisen kaupan vapautumisen myötä on ollut omiaan lisäämään mitä moninaisimpia turvallisuusriskejä.

Poliisin toiminnan kehittämisen avainhaasteisiin kuuluu tehokas turvallisuuden ylläpito ja edistäminen myös näissä muuttuneissa olosuhteissa. Tämän on kuitenkin toteuttava siten, että ohjenuorana on kansanvaltainen tahdonmuodostus niin kansainvälisesti, kansallisesti, alueellisesti kuin paikallisestikin. Kansanvaltaisen tahdonmuodostuksen toimeenpanon välineisiin kuuluvat niin vaalipohjainen välillinen kansanvalta kuin myös kansanvaltan välittömämmät muodot.

Perti Ahonen